

Kaja Borzemska
(Uniwersytet Wrocławski)

EUROPEJSKIE POŚWIADCZENIE SPADKOWE JAKO PODSTAWA WPISU DO POLSKIEJ KSIĘGI WIECZYSTEJ

ABSTRACT

THE EUROPEAN CERTIFICATE OF SUCCESSION AS A BASIS FOR REGISTRATION IN THE POLISH LAND AND MORTGAGE REGISTER

Regulation No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 was passed to harmonize the conflicting regulations of succession law in the Member States of the European Union. It came into effect on August 16, 2012, in all EU Member States with the exception of Denmark, Ireland and the United Kingdom. The Regulation introduced the European Certificate of Succession, regulated in Articles 62–73 of Chapter VI. At the time of its issuance, the European Certificate of Succession is valid in every EU Member State without applying any special procedures. This means that no authority presented with the Certificate issued by another Member State is entitled to request that a decision, an authentic instrument, or court settlement be presented in its stead. According to Article 69(5), the Certificate shall constitute a valid document for the recording of succession property in the relevant register of a Member State. Refusal to recognize the Certificate as a valid and effective document by the authorities of a Member State would be considered a blatant breach of EU law.

KEYWORDS: European Certificate of Succession, EU regulation of inheritance, land register, applicable law, jurisdiction

SŁOWA KLUCZOWE: europejskie poświadczenie spadkowe, unijne rozporządzenie spadkowe, księga wieczysta, prawo właściwe, jurysdykcja

1. Charakterystyka europejskiego poświadczenia spadkowego

W ramach realizacji programu sztokholmskiego¹, celem zharmonizowania przepisów kolizyjnych i jurysdykcyjnych prawa spadkowego państw członkowskich Unii Europejskiej, w dniu 4 lipca 2012 roku przyjęte zostało rozporządzenie unijne 650/2012, potocznie nazywane rozporządzeniem spadkowym². Rozporządzenie weszło w życie 16 sierpnia 2012 roku we wszystkich krajach członkowskich UE z wyjątkiem Danii, Wielkiej Brytanii i Irlandii. Rozporządzenie rozstrzyga wiele zagadnień dotyczących międzynarodowego prawa spadkowego, jest to pierwszy akt prawa europejskiego, który reguluje zarówno prawo właściwe w sprawach spadkowych, jak też kwestie uznawania i wykonywania orzeczeń i dokumentów sądowych w tych sprawach³. Rozporządzenie ma zastosowanie do spadków otwartych nie wcześniej niż 17 sierpnia 2015 roku (art. 84 rozporządzenia). Nowym instrumentem, które wprowadza rozporządzenie spadkowe jest europejskie poświadczenie spadkowe, które uregulowane zostało w rozdziale VI rozporządzenia, w art. 62–73.

Rozporządzenie spadkowe nie zawiera legalnej definicji europejskiego poświadczenia spadkowego (zwane dalej EPS). Należy przyjąć, że jest to dokument wydawany w państwie członkowskim przez sąd lub inny organ uprawniony do rozpoznawania spraw spadkowych na wniosek spadkobiercy, wykonawcy testamentu, zapisobiorcy lub zarządcy spadku w celu wykazania ich statusu w innym państwie członkowskim⁴. Wprowadzenie instytucji EPS miało na celu ułatwienie szybkiego i skutecznego załatwienia międzynarodowej sprawy spadkowej oraz sprawnego wykazania tytułu

- 1 Na posiedzeniu w Brukseli w dniach 10–11 grudnia 2009 r. Rada Europejska przyjęła nowy wieloletni program zatytułowany „Program sztokholmski – Otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli”.
- 2 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, (Dz.U.UE.L.2012.201.107 z dnia 2012 lipca 27).
- 3 J. Pisuliński, *Europejskie prawo cywilne*, Warszawa 2013, s. 20.
- 4 J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie spadkowe*, [w:] *Rozprawy cywilistyczne*. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Edwardowi Drozdowi, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013, s. 621.

prawnego do spadku. Dokument ten może być wydawany we wszystkich krajach członkowskich z wyjątkiem Danii, Wielkiej Brytanii i Irlandii. W krajach tych nie można się też posługiwać EPS wydanym w innym państwie członkowskim⁵. Zgodnie z art. 62 ust. 2 rozporządzenia spadkowego, EPS jest instrumentem fakultatywnym. Nie zastępuje ono dokumentów wewnętrznych wykorzystywanych do podobnych celów w państwach członkowskich (art. 62 ust. 3 rozporządzenia spadkowego), EPS stanowi opcjonalny, równoległy względem krajowych procedur, instrument wykazywania sukcesji spadkowej i uprawnień do zarządu majątkiem spadkowym⁶. Jest to wyraz poszanowania zasady pomocniczości (art. 5 TFUE⁷), w ten sposób kompetencje w tym obszarze zostały podzielone między UE a państwa członkowskie⁸. Jedną z najistotniejszych kwestii związanych z europejskim poświadczeniem spadkowym jest to, że wydawane jest ono w ramach jednolitej dla wszystkich organów państw członkowskich procedury. W trakcie prac nad przyjęciem rozporządzenia spadkowego stwierdzono duże rozbieżności w procedurach spadkowych w poszczególnych państwach. W niektórych krajach członkowskich kompetentne organy w tym zakresie działają inkwizycyjnie, samodzielnie ustalając spadkobierców, natomiast w innych krajach ustalenie spadkobierców oparte jest o uroczyste zapewnienie zainteresowanych spadkobierców, weryfikowane odpowiednimi dokumentami np. w Polsce aktami stanu cywilnego. Z tego powodu zdecydowano się na stworzenie jednej, wspólnej, europejskiej procedury sporządzania europejskiego poświadczenia spadkowego.

Kluczowe jest określenie w rozporządzeniu zasad określających jurysdykcję. Europejskie poświadczenie spadkowe może zostać wydane w państwie członkowskim, którego sądy mają jurysdykcję krajową w sprawach spadkowych na mocy art. 4, 7, 10 lub 11 rozporządzenia⁹. Podstawową zasadę określa art. 4, zgodnie z którym jurysdykcję krajową mają

5 J. Górecki, *Europejskie poświadczenie spadkowe – nowy sposób potwierdzania praw do majątku spadkowego*, „Rejent” 2015, nr 9.

6 M. Margoński, *Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza porównawcza aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego*, Warszawa 2015, s. 7.

7 Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.U.2004.90.864/2 z dnia 30 kwietnia 2004).

8 M. Załucki (red.), *Unijne Rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 288.

9 J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie spadkowe...*, *op. cit.*, s. 623.

sądy (w rozumieniu rozporządzenia) państwa członkowskiego, w którym zmarły miał swoje miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci. Art. 7 określa sytuację, w której zmarły dokonał wyboru prawa właściwego do orzekania w sprawie spadkowej (możliwość taką przewiduje art. 22 rozporządzenia), natomiast art. 10 określa dodatkową jurysdykcję krajową w momencie gdy miejsce zwykłego pobytu zmarłego w chwili jego śmierci nie znajdowało się w państwie członkowskim. Na mocy tego przepisu jurysdykcję krajową mogą mieć sądy państwa członkowskiego, w którym znajdują się przedmioty należące do spadku. Art. 11 dotyczy natomiast sytuacji, w której żaden sąd państwa członkowskiego nie ma jurysdykcji na mocy przepisów rozporządzenia spadkowego. W takim wypadku, o ile dana sprawa ma dostateczny związek z państwem członkowskim sądu, do którego ją wniesiono, sądy państwa członkowskiego mogą, w drodze wyjątku, orzekać w sprawie spadkowej, jeżeli postępowanie nie może być we właściwy sposób wszczęte lub przeprowadzone, lub nie byłoby możliwe w państwie trzecim, z którym sprawa jest ściśle związana. Organy uprawnione do wydania europejskiego poświadczenia spadkowego wskazane są w art. 64 rozporządzenia spadkowego i zgodnie z tym przepisem są to sądy lub inny organ, który na mocy prawa krajowego jest właściwy do rozpoznania spraw spadkowych. W Polsce takim innym organem są notariusze, ponieważ są oni upoważnieni do sporządzania aktów poświadczenia dziedziczenia, a ponadto również pkt 70 preambuły rozporządzenia wskazuje notariusza jako przykład innego organu w rozumieniu art. 64.

Europejskie poświadczenie spadkowe może być stosowane tylko w obrocie transgranicznym, co wynika z art. 62 ust. 1 rozporządzenia spadkowego. Nie znajdzie ono zastosowania w sprawach czysto krajowych, czyli sprawach pozbawionych powiązania z innym państwem członkowskim stosującym rozporządzenie. EPS nie wydaje się również, gdy element transgraniczny występuje, ale dotyczy on wyłącznie państwa trzeciego lub państwa członkowskiego nie objętego rozporządzeniem^{10,11}. Należy jednak zaznaczyć, że skutki EPS nie ograniczają się jedynie do innych państw członkowskich, rozciągają się one również na państwo, w którym poświadczenie zostało wydane. EPS stanowi alternatywne rozwiązanie

¹⁰ M. Margoński, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 8.

¹¹ Możliwość użycia EPS w państwie trzecim zależeć będzie od norm wewnętrznych tego państwa.

względem krajowych instrumentów, ponieważ wnioskodawca może ograniczyć się do uzyskania jedynie EPS i użyć go zarówno w innych państwach członkowskich, jak i w państwie jego wydania¹². Oznacza to, że w Polsce skutki EPS będą tożsame z postanowieniem o stwierdzeniu nabycia spadku czy zarejestrowanym aktem poświadczenia dziedziczenia¹³. Skutki te wynikają z art. 69 rozporządzenia spadkowego. Należą do nich: domniemanie, że osoba wymieniona w poświadczeniu jako spadkobierca, zapisobiorca, wykonawca testamentu lub zarządca spadku posiada status wymieniony w poświadczeniu lub posiada prawa lub uprawnienia określone w poświadczeniu bez żadnych warunków ani ograniczeń odnoszących się do tych praw lub uprawnień innych niż określone w poświadczeniu; domniemanie, że każda osoba, która działając na podstawie informacji poświadczonych w poświadczeniu, dokona płatności lub która przekaże przedmioty osobie wskazanej w poświadczeniu jako osoba uprawniona do przyjęcia płatności lub przedmiotów, dokonała czynności prawnej z osobą uprawnioną do przyjęcia płatności lub przedmiotów, chyba że osoba ta wie, że treść poświadczenia jest nieprawidłowa lub nie jest świadoma tej nieprawidłowości z powodu rażącego niedbalstwa; oraz domniemanie, że osoba, która według treści tego dokumentu była uprawniona do dysponowania majątkiem spadkowym i dokonała rozrządzenia na rzecz innej osoby, była rzeczywiście uprawniona do dysponowania tym majątkiem, chyba że ta inna osoba wiedziała, że treść EPS jest nieprawidłowa lub nie wiedziała o tym z powodu rażącego niedbalstwa¹⁴. Europejskie poświadczenie spadkowe stanowi również podstawę do dokonywania wpisów w rejestrach prowadzonych w państwach członkowskich, w tym w rejestrach praw rzeczowych (art. 69 ust. 5 rozporządzenia spadkowego)¹⁵.

Z chwilą jego wydania, EPS jest uznawane we wszystkich państwach członkowskich bez wymogu stosowania jakiegokolwiek szczególnej procedury. Oznacza to, że żaden organ, któremu przedstawiono europejskie poświadczenie spadkowe wydane w innym państwie członkowskim, nie powinien mieć możliwości żądania przedstawienia orzeczenia, dokumentu urzędowego lub ugody sądowej zamiast poświadczenia (pkt 69 zd. 3

¹² M. Margoński, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 9.

¹³ M. Załucki (red.), *Unijne Rozporządzenie spadkowe...*, *op. cit.*, s. 289.

¹⁴ J. Pisuliński, *Europejskie prawo cywilne*, Warszawa 2013, s. 23.

¹⁵ J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie spadkowe...*, *op. cit.*, s. 623.

preambuły rozporządzenia spadkowego)¹⁶. Europejskie poświadczenie spadkowe, zgodnie z pkt 71 preambuły rozporządzenia spadkowego, nie powinno być z samej swej istoty tytułem wykonawczym, ale powinno mieć skutek dowodowy. Za jego pomocą osoby wymienione w EPS mogą wykazać, że są spadkobiercą, zapisobiercą, wykonawcą testamentu czy też zarządcą spadku. W przypadku spadkobierców, EPS służy także wykazaniu wielkości przysługujących im udziałów spadkowych lub określonych przedmiotów wchodzących w skład spadku, natomiast w przypadku zapisobierców – przypadających im przedmiotów majątkowych. W przypadku wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku, EPS służy wykazaniu przysługujących im uprawnień w stosunku do spadku¹⁷. Poza funkcją legitymacyjną, EPS pełni również funkcję ochronną poprzez zapewnienie ochrony osobom dokonującym czynności prawnych z osobami wymienionymi w poświadczeniu w odniesieniu do przedmiotów spadkowych lub wskazanych w EPS przedmiotów nabytych przez te osoby¹⁸. Europejskiemu poświadczeniu spadkowemu można również przypisać funkcję rejestrową, gdyż stanowi ono podstawę do dokonywania wpisów w rejestrach prowadzonych w państwach członkowskich, w tym w rejestrach praw rzeczowych (np. księgach wieczystych)¹⁹.

Treść europejskiego poświadczenia spadkowego określona jest w art. 68 rozporządzenia spadkowego. Przede wszystkim w treści EPS znaleźć muszą się informacje służące identyfikacji tego dokumentu, czyli nazwa i adres organu wydającego, numer referencyjny sprawy, okoliczności, na podstawie których organ uznaje się za właściwy do wydania EPS oraz data wydania (art. 68 lit. a-d). Wskazanie daty ma znaczenie przy obliczaniu terminów do wniesienia środków odwoławczych, natomiast wskazanie okoliczności, na podstawie których organ uznał się za właściwy ma na celu wzmocnienie pewności obrotu prawnego i zwiększenie znaczenia prawnego poświadczenia²⁰. Poświadczenie musi również zawierać informacje dotyczące wnioskodawcy i zmarłego, takie jak nazwisko, imię, płeć, data i miejsce urodzenia, narodowość, numer identyfikacyjny (w przypadku Polski jest to PESEL), adres, oraz informacje

16 M. Załucki (red.), *Unijne Rozporządzenie spadkowe...*, op. cit., s. 322.

17 J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie spadkowe...*, op. cit., s. 622.

18 *Ibidem*.

19 *Ibidem*, s. 623.

20 M. Załucki (red.), *Unijne Rozporządzenie spadkowe...*, op. cit., s. 318.

dotyczące beneficjentów, do których należą jedynie nazwisko, imię i numer identyfikacyjny (art. 68 lit. e-g). Dane te, wskazane przez wnioskodawcę we wniosku powinny zostać zweryfikowane przez organ wydający EPS. Do obowiązków organu wydającego należy również określenie stosunku rodzinnego łączącego spadkobiercę ze zmarłym spadkodawcą oraz przytoczenie treści testamentu w przypadku dziedziczenia testamentowego. Ponadto, organ wydający ustala datę i miejsce śmierci spadkodawcy²¹. Art. 68 lit. h nakłada obowiązek zawarcia w europejskim poświadczeniu spadkowym informacji dotyczących małżeńskiej umowy majątkowej zawartej przez zmarłego lub, w stosownych przypadkach, umowy zawartej przez zmarłego w ramach stosunku uznawanego przez prawo dla niego właściwe za mający skutki porównywalne do małżeństwa, oraz informacje o małżeńskim ustroju majątkowym lub ustroju majątkowym mu równoważnym. Mimo że rozporządzenia spadkowego nie stosuje się w zakresie małżeńskich ustrojów majątkowych informacja na ten temat powinna znaleźć się w EPS z uwagi na konsekwencje, jakie wywiera w kwestii ustalenia masy spadkowej²².

Jednym z najważniejszych elementów europejskiego poświadczenia spadkowego są informacje dotyczące prawa właściwego dla dziedziczenia oraz okoliczności, na podstawie których właściwość tego prawa została ustalona (art. 68 lit. i), ponieważ dotyczą one kwestii decydującej o kręgu spadkobierców oraz ich udziałach w spadku²³. Ustalenie prawa właściwego należy do organu wydającego EPS, a nie do wnioskodawcy, organ wydający nie jest w żadnym stopniu związany oświadczeniami, wnioskami i uwagami wnioskodawcy lub innych beneficjentów²⁴. Poza ustaleniem prawa właściwego, organ wydający zobowiązany jest również je zastosować. Konieczność stosowania prawa materialnego prawa obcego może okazać się zadaniem dość trudnym, dlatego proponowano stworzyć możliwość zwrócenia się do organów danego państwa członkowskiego w celu uzyskania informacji na temat treści jego prawa, jednak propozycja ta nie została zaakceptowana²⁵. Ustawą dostosowującą polskie prawo do przepisów rozporządzenia spadkowego dodano jednak art. 95da do

²¹ *Ibidem*, s. 319.

²² *Ibidem*, s. 321.

²³ *Ibidem*, s. 319.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, s. 320.

ustawy Prawo o notariacie i zgodnie z § 2 tego przepisu, notariusz może zwrócić się do Ministra Sprawiedliwości o udzielenie tekstu właściwego prawa obcego. Celem ustalenia treści prawa obcego notariusz może zastosować także inne środki.

Europejskie poświadczenie spadkowe zawiera również informacje, czy chodzi o dziedziczenie ustawowe czy testamentowe, w tym informacje dotyczące okoliczności powodujących powstanie praw lub uprawnień spadkobierców, zapisobierców, wykonawców testamentów lub zarządców spadku (art. 68 lit. j). W stosownych przypadkach, organ wydający powinien zamieścić w EPS informacje o sposobie przyjęcia spadku oraz o ewentualnym odrzuceniu spadku w odniesieniu do każdego z beneficjentów (art. 68 lit. k). Organ właściwy powinien sprecyzować czy spadek został przyjęty w sposób milczący czy na skutek oświadczenia woli o przyjęciu oraz czy spadek został przyjęty z dobrodziejstwem inwentarza, czy w inny sposób²⁶. W treści EPS znaleźć powinny się również informacje na temat udziałów przypadających każdemu ze spadkobierców oraz, w stosownych przypadkach, wykaz praw lub składników majątku przypadających każdemu ze spadkobierców i każdemu zapisobiercy (art. 68 lit. l i lit. m). Zgodnie z art. 68 lit. n, w europejskim poświadczeniu spadkowym wskazane powinny być ograniczenia praw spadkobierców i zapisobierców na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy rozrządzenia na wypadek śmierci. Ograniczenia te mogą wynikać z woli spadkodawcy (np. zakaz zbywania danego składnika majątku przez określony czas) lub z prawa spadkowego, np. stosowanej w prawie francuskim instytucji rezerwy²⁷. Organ wydający określa również uprawnienia wykonawcy testamentu lub zarządcy spadku oraz ograniczenia tych uprawnień na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy rozrządzenia na wypadek śmierci (art. 68 lit. o).

Wprowadzając europejskie poświadczenie spadkowe, intencją unijnego prawodawcy było stworzenie instrumentu mającego na celu ułatwienie obywatelom i organom państw członkowskim Unii Europejskiej sprawnego i skutecznego załatwienia spraw spadkowych zawierających w sobie element transgraniczny. Związane było to ze znaczącym zróżnicowaniem procedur dokumentowania sukcesji spadkowej oraz brakiem w niektórych krajach członkowskich instrumentów procesowych zapewniających

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, s. 321.

dostateczną dozę pewności obrotu prawnego²⁸. Jednak o ile funkcje legitymacyjna i ochronna europejskiego poświadczenia spadkowego spotkały się raczej z powszechną akceptacją, to wątpliwości często budzi funkcja rejestrowa EPS, która rozumiana jest niejednoznacznie i z powodu braku konkretnego uregulowania w prawie polskim, stała się przedmiotem licznych sporów.

2. Dopuszczalność europejskiego poświadczenia spadkowego jako podstawy wpisu do polskiej księgi wieczystej

Wydanie rozporządzenia spadkowego spowodowało konieczność nowelizacji odpowiednich przepisów w prawie polskim. Swoista implementacja nastąpiła 24 lipca 2015 roku, kiedy to uchwalona została ustawa o zmianie ustawy Kodeksu postępowania cywilnego, ustawy Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw. Wśród nowelizowanych ustaw zabrakło ustawy o księgach wieczystych i hipotece, co spowodowało pojawienie się sporu, czy europejskie poświadczenie spadkowe może stanowić podstawę wpisu do księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości położonej w Polsce. Nie należy tego jednak traktować jako przeoczenia ze strony polskiego ustawodawcy. Przyjąć należy, że polski ustawodawca uznał polską regulację za wystarczającą, traktując europejskie poświadczenie spadkowe jako inny odpowiedni dokument, przy pomocy którego wykazuje się niezgodność między treścią księgi wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym w rozumieniu art. 31 u.k.w.h.²⁹

Podkreślić należy również znaczenie preambuły w aktach prawa europejskiego. Preambuła jest wstępem do aktu prawnego, opisującym okoliczności wydania tego aktu oraz określającym cele, którym ten akt ma służyć³⁰. Wskazując na historyczne i polityczne podstawy uchwalenia danego aktu oraz tradycje i wydarzenia towarzyszące przyjmowaniu aktu, preambuła wyraża pewien system wartości, na których dany akt się opiera³¹. Preambuły umieszczane są przeważnie w konstytucjach i umowach

28 M. Margoński, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 4.

29 J. Górecki, *Europejskie poświadczenie spadkowe...*, *op. cit.*, s. 22.

30 M. Załucki (red.), *Unijne Rozporządzenie spadkowe...*, *op. cit.*, s. 29.

31 *Ibidem*.

międzynarodowych, natomiast w prawie unijnym charakterystyczne są dla rozporządzeń oraz dyrektyw³². Przedmiotem sporu w doktrynie jest pytanie, jak powinno traktować się treść preambuły w procesie interpretacji aktu prawnego nią poprzedzonego. Poszukując odpowiedzi na to pytanie, można spotkać się z dwoma stanowiskami. Według pierwszego, treść preambuły powinna być traktowana na równi z pozostałą częścią aktu normatywnego. Natomiast według drugiego stanowiska, preambuła jest jedynie ogólną deklaracją i pozbawiona jest znaczenia prawnego³³. Jednak pomimo istnienia spornych stanowisk, w praktyce preambuły aktów unijnych odgrywają pewną rolę interpretacyjną i zawierają wskazówki służące wykładni części normatywnej aktu³⁴. Nie można zatem twierdzić, że preambuła pozbawiona jest jakiegokolwiek znaczenia prawnego. Dokonując wykładni określonej normy prawnej należy, opierając się na przepisach zawartych w artykułowanych jednostkach redakcyjnych, posilkować się również treścią wstępu do określonego aktu³⁵.

W związku z powyższym, w trakcie rozważań nad kwestią dopuszczalności europejskiego poświadczenia spadkowego jako podstawy wpisu do polskiej księgi wieczystej należy przywołać pkt 18 preambuły rozporządzenia spadkowego. Dotyczy on wyłączenia z zakresu stosowania rozporządzenia wymogów dotyczących wpisu do rejestru prawa do nieruchomości lub rzeczy ruchomych. Uwagę zwrócić jednak trzeba na zdania czwarte i piąte tego punktu, zgodnie z którymi, aby uniknąć powielania dokumentów, organy rejestracyjne powinny przyjmować dokumenty sporządzone przez właściwe organy w innym państwie członkowskim, których swobodny przepływ przewiduje się w niniejszym rozporządzeniu oraz że w szczególności europejskie poświadczenie spadkowe wydane na podstawie niniejszego rozporządzenia powinno stanowić ważny dokument do celów wpisania majątku spadkowego do rejestru państwa członkowskiego.

Jak już wspomniano wcześniej, zgodnie z art. 69 ust. 5 rozporządzenia spadkowego, europejskie poświadczenie spadkowe stanowi ważny dokument na potrzeby dokonania wpisu majątku spadkowego do właściwego

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, s. 30.

³⁴ J. Barcik, A. Wentkowska, *Prawo Unii Europejskiej*, Warszawa, 2014, s. 275.

³⁵ J. Królikowski, *Preambuła nie tak całkiem bez znaczenia*, „Rzeczpospolita” 2008, nr 74.

rejstru państwa członkowskiego (z zastrzeżeniem art. 1 ust. 2 lit. k i l). Z zakresu stosowania rozporządzenia wyłączone zostały wszelkie wpisy do rejestru praw do nieruchomości lub rzeczy ruchomych, łącznie z wymogami prawnymi dotyczącymi takich wpisów, oraz skutki wpisu lub braku wpisu takich praw do rejestru. Nie chodzi tu jednak o wymaganie materialnoprawne, ale o wymagania proceduralne, takie jak np. obowiązek uiszczenia odpowiednich opłat czy konieczność przedłożenia tłumaczenia dokumentu stanowiącego podstawę wpisu, o ile został wystawiony w obcym języku³⁶. Niedopuszczalne natomiast jest żądanie przez organ od osoby legitymującej się EPS innego dokumentu lub orzeczenia zamiast niego, w szczególności dokumentu lub orzeczenia wydanego przez sąd lub inny organ tego kraju członkowskiego (zgodnie z pkt 69 preambuły rozporządzenia spadkowego)³⁷. Niezależnie czy europejskie poświadczenie spadkowe wydawane jest przed sąd czy przez notariusza, nie ma wątpliwości, że dokument ten ma charakter dokumentu urzędowego. W tym więc charakterze podlega on wykorzystaniu w toku dalszego obrotu prawnego i w toku postępowania wieczystoksięgowego³⁸.

Niestety, dotychczasowa, skromna praktyka rozpoznawania wniosków o dokonanie wpisów w polskich księgach wieczystych na podstawie EPS wydanego w państwie innym niż Polska, budzi pewien niepokój. Na tle powyższych rozważań krytycznie na przykład należy ocenić postanowienie Sądu Rejonowego w Łodzi z dnia 29 listopada 2016 roku (wydane przez referendarza sądowego), w którym sąd oddalił wniosek o wpisanie wnioskodawcy w dziale II księgi wieczystej jako właściciela nieruchomości (lokalu mieszkalnego stanowiącego odrębną nieruchomość) na podstawie przedłożonego przez wnioskodawcę europejskiego poświadczenia spadkowego sporządzonego w innym państwie członkowskim (w tym wypadku chodzi o Szwecję), stwierdzając brak dokumentu mogącego stanowić podstawę wpisu. Wskazać należy, że w sprawie, w której wydano wymienione wyżej postanowienie, spadkodawca zmarł w Szwecji 12 października 2015 roku (a zatem w czasie, kiedy w pełni obowiązują przepisy rozporządzenia spadkowego) i miejscem jego zwykłego pobytu w chwili śmierci była Szwecja. W uzasadnieniu sąd powołuje art. 21

36 J. Górecki, *Europejskie poświadczenie spadkowe...*, *op. cit.*, s. 21.

37 J. Pisuliński, *Europejskie poświadczenie spadkowe...*, *op. cit.*, s. 622.

38 E. Gniewek, *Księgi wieczyste. Art. 1–58² KWU. Art. 626¹–626³ KPC. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 689.

rozporządzenia spadkowego, według którego prawem właściwym jest, co do zasady, prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci, wskazując jednak, że przepis ten nie jest przepisem bezwzględnym i jako wyjątek od ustanowionej w nim reguły, przywołuje art. 41 ustawy z dnia 4 lutego 2011 roku Prawo prywatne międzynarodowe. Dodatkowo, w celu poparcia swojej argumentacji, sąd przywołuje art. 30 rozporządzenia spadkowego jako potwierdzenie wcześniej wysuniętych wniosków.

Argumentację sądu należy jednak uznać za nieprawidłową, gdyż już na wstępie popełniony został błąd metodologiczny poprzez niewłaściwe ustalenie hierarchii źródeł prawa. Nie ma obecnie wątpliwości, szczególnie na tle ugruntowanego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości oraz polskiego Trybunału Konstytucyjnego, że rozporządzenie unijne ma pierwszeństwo przed polską ustawą. Błędne zatem jest odniesienie się do ustawy Prawo prywatne międzynarodowe wobec obowiązywania rozporządzenia spadkowego. W szczególności, powołanie się w tym wypadku na art. 30 rozporządzenia spadkowego jest nietrafne, gdyż norma ta dotyczy szczególnych przepisów nakładających ograniczenia dotyczące dziedziczenia lub wpływające na nie w odniesieniu do niektórych składników majątku. Jest to zatem norma o charakterze materialnoprawnym. Trudno obecnie wskazać w polskim systemie prawa spadkowego przepisy szczególne o charakterze materialnoprawnym, obowiązujące do spadków otwartych od dnia 17 sierpnia 2015 roku, o których mowa w art. 30. Przykładowo jednak, gdyby do tych spadków w Polsce istniały nadal przepisy szczególne dotyczące dziedziczenia gospodarstw rolnych, to w takiej sytuacji art. 30 rozporządzenia spadkowego miałby zastosowanie. Należy jednak zwrócić uwagę, że nawet gdyby w sprawie rozpatrywanej przez sąd art. 30 znajdowałyby zastosowanie, to i tak nie stanowiłoby to podstawy wyłącznej jurysdykcji sądów polskich. **Przypomnieć bowiem należy jeszcze raz, że zasady określające jurysdykcję organu konkretnego państwa wynikają wprost z przepisów rozporządzenia. Zgodnie z art. 4, jurysdykcja przysługuje organom państwa członkowskiego, w którym zmarły miał miejsce stałego pobytu w chwili śmierci, a nie w którym znajdują się nieruchomości będące przedmiotem masy spadkowej.**

Czysto teoretycznie, należy zauważyć, że nawet gdyby rozporządzenie unijne nie obowiązywało, to powołanie art. 41 ustawy Prawo prywatne międzynarodowe byłoby również błędne, ponieważ w przepisie tym

mowa jest o własności oraz innych prawach rzeczowych, nie ma natomiast mowy w nim o dziedziczeniu. Abstrahując zatem od przepisów rozporządzenia, przepis art. 41 ustawy Prawo prywatne międzynarodowe swoją dyspozycją obejmuje np. przenoszenie praw własności nieruchomości, czy też ustanawianie ograniczonych praw rzeczowych, ale nie obejmuje dziedziczenia, nawet jeżeli jego przedmiotem są prawa rzeczowe. Gdyby przepis ten stosowany był również w sprawach spadkowych, to doszłoby do sytuacji, w której Polska byłaby krajem, w którym następuje tzw. rozszczępienie statutu spadkowego, czyli że inne przepisy stosowane są w przypadku dziedziczenia nieruchomości, a inne w stosunku do pozostałych przedmiotów majątkowych. Taka sytuacja w polskim systemie prawa nie ma miejsca.

Wracając do omawiania wyżej przytoczonego przypadku, należy rozróżnić jurysdykcję związaną z orzekaniem w sprawach spadkowych z tzw. jurysdykcją rejestrową związaną z wpisem do rejestrów krajowych, np. do polskich ksiąg wieczystych. Niedopuszczalne jest kwestionowanie jurysdykcji związanej z orzekaniem organu państwa członkowskiego, który wydał europejskie poświadczenie spadkowe, natomiast jurysdykcja rejestrowa przysługuje organowi polskiemu, wobec czego wniosek o wpisanie wnioskodawcy do księgi wieczystej jako właściciela nieruchomości powinien zostać jak najbardziej uwzględniony.

Może się zdarzyć, że na etapie wpisu europejskie poświadczenie spadkowe wydane przez organ inny niż polski nie zawiera wszystkich informacji wymaganych do wpisu w polskiej księdze wieczystej. W tym momencie istotną staje się rola wnioskodawcy, który we wniosku o wpis do księgi wieczystej powinien uzupełnić brakujące dane i dołączyć ewentualnie wszystkie wyjaśnienia lub dokumenty (np. pozwalające na ujawnienie peselu spadkobiercy lub jego nazwiska we właściwym brzmieniu).

3. Podsumowanie

Nie ulega wątpliwości, iż stosowanie przepisów rozporządzenia spadkowego w praktyce nieraz napotyka wiele przeszkód i utrudnień, stając się źródłem licznych sporów i rozważań. Mimo to, pamiętać należy o przyczynach ich wprowadzenia oraz celu, jakiemu przepisy, m.in. te dotyczące europejskiego poświadczenia spadkowego, miały służyć. Intencją prawodawcy unijnego było zharmonizowanie przepisów prawa spadkowego

państw członkowskich oraz umożliwienie łatwiejszego i szybszego skutecznego załatwienia spraw spadkowych, wobec czego organy państw członkowskich powinny dokładać najwyższej staranności, aby było to możliwe, m.in. poprzez niekwestionowanie mocy europejskiego poświadczenia spadkowego i uznawanie go jako dopuszczalnego dokumentu mogącego stanowić podstawę wpisu do rejestrów, w przypadku Polski, do księgi wieczystej. Odmowa uznania EPS jako instrumentu legitymizującego przez organ władzy publicznej państwa członkowskiego, w szczególności zaś organ rejestrowy, stanowiłoby rażące naruszenie prawa unijnego³⁹.

Bibliografia

- Gniewek E., *Księgi wieczyste. Art. 1–58² KWU. Art. 626¹–626³ KPC. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Górecki J., *Europejskie poświadczenie spadkowe – nowy sposób potwierdzania praw do majątku spadkowego*, „Rejent” 2015, nr 9.
- Kot T., *Wejście w życie rozporządzenia spadkowego – wybrane zmiany w prawie polskim*, „Krakowski Przegląd Notarialny” 2016, nr 1.
- Królikowski J., *Preambuła nie tak całkiem bez znaczenia*, „Rzeczpospolita” 2008, nr 74.
- Marciniak A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. t. IV: Komentarz do art. 1096–1217*, Warszawa 2016.
- Margoński M., *Charakter prawny europejskiego poświadczenia spadkowego. Analiza prawnoporównawcza aktu poświadczenia dziedziczenia i europejskiego poświadczenia spadkowego*, Warszawa 2015.
- Pisuliński J., *Europejskie poświadczenie spadkowe*, [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013.
- Pisuliński J., *Europejskie prawo cywilne*, Warszawa 2013.
- Załucki M. (red.), *Unijne Rozporządzenie spadkowe nr 650/2012. Komentarz*, Warszawa 2015.

³⁹ M. Margoński, *Charakter prawny...*, *op. cit.*, s. 34.